

Meridiana

SETMANARI DE LITERATURA, ART I POLITICA • TRIBUNA DEL FRONT INTEL·LECTUAL ANTIFEIXISTA

Any I. - Núm. 35

Barcelona, 9 de setembre del 1938

Preu: 50 cèntims

11 DE SETEMBRE DEL 1714

De l'ensopegada inicial a la caiguda final

Per A. ROVIRA I VIRGILI

Aquella gran guerra internacional de començos del segle XVIII en què els catalans van trobar-se barrejats, va tenir per al nostre poble un acabament tràgic. Era la caiguda final que cloïa, no solament la lluita dinàstica de deu anys contra el primer Borbó, ans encara la lluita nacional de tres-cents anys per evitar la submissió o l'esclafament de Catalunya.

La pugna que acabà l'any 1714 no havia començat pas l'any 1705, en alçar-se Catalunya contra Felip d'Anjou. Era, en veritat, la mateixa pugna dels temps dels Trastamars i dels Austries. Trastamars, Austries, Borbons: tres dinasties diferents i un sol enemic veritable de Catalunya: la monarquia forastera.

Catalunya havia tingut els seus comtes, els seus prínceps, els seus reis. Mentre la monarquia va ésser ací catalana, va contribuir poderosament, a despit d'alguns greus errors, a la prosperitat, a la grandesa i a la glòria de la pàtria. Però tan bon

punt la monarquia va ésser forastera, va convertir-se en l'enemic número 1 del poble català, en una força dissolvent de l'esperit nacional, en un corc i un corc que havia d'acabar amb les nostres llibertats, esdevingudes incompatibles amb la tendència absolutista, cesarista i unitària dels monarques.

D'aquella tendència patiren, en determinats aspectes, tots els pobles d'Espanya. Però havent adoptat els monarques i els qui els voltaven i servien, l'esperit nacional castellà com a inspirador de

l'Estat, Catalunya, Portugal i el País basc tenien en la institució monàrquica, no sols un enemic de les llibertats democràtiques, ans encara un enemic del propi esperit, considerat per la Cort com un dels grans obstacles que li calia destruir per a la realització de la seva finalitat interior: es-

ans 1640-1652); contra la de Borbó en temps de Felip V (guerra dels anys 1705-1714). Malgrat l'extern acatament a la reialesa en els períodes normals, l'inconformisme de la nostra terra va ésser permanent. La unió feta pels Reis Catòlics va donar lloc a una inacabable sèrie de des-

quals i collectives. Però van cometre un greu error: el d'afegir l'adhesió a l'idioma vernacle i a la cultura nacional, el de perdre l'orgull de la nació per a acollir-se a la humilitat de la província. Quan l'exèrcit de les dues Corones, a primera hora del dia 11 de setembre del 1714, va as-

IMPROMPTU LIRIC ROMANÇ DEL MON EN FOLLIA

Per ALFONS MASERES

Arrenca i calciga, cor,
ara que els dies són rúfols,
les teranyines del sol!

Baldafa sobre l'Eclíptica.
Tarantella. Xarleston.
Mareig de dansa macabra
amb àngels i tarallots
que exciten el vell de Patmos
i els quatre cavalcadors.
A flor de les aigües tèrboles
sura l'escuma del llot,
i al fons de la sang gravita
la iracunda passió
del llop que reviu en l'home
amb tot l'orgull d'ésser llop.

La mascarada dels dies,
vestida de pellingots,
fa pam i pipa a la història
i a les constel·lacions
i exacerba llur martiri
de rodar sense raó.
Trepiden les hores vivides
en crits de mofa i de mort.
Arcs triomfals. Oriflames.
Sortija. Festa major.
Sota els picarols que dringuen:
misèria, fàstic, plors.
En cada llar apagada
s'hi coven ous d'escorçó
i cada cor és una ara
d'holocausts al déu Moloc.

Ai el món, a quin so balles?
Qui t'avia a tomballons?
Tens les entranyes de vidre.
La vida es torna aiguapoll.
Penges com fruita corcada
d'un arbre ressec i bord.
Duus a l'esquena una llufa:
la civilització;
i el fastig, rata-pinyada
que en la fosca empenen el vol,
l'infern del virus satànic
de la dominació.
Els forasters i sanguinaris
amb llurs ramats de moltons
t'han tornat una caserna
i a tothom, enterraments!

Si ara el món és en follia
quan hi ha imperat la raó?
Hom t'ha clavet a la pira
i els pinxos bufen el foc
i hi porten més llenya els savis:
formigues, camaleons
que munten la farsa tràgica
del bé i la illusió.
Tot el cel que et prometien
és gehenna amb rius de llot,
sang d'albats i plors de mares,
analfabetisme i polls.

La baldafa roda, roda,
sense descansar ni perdó
i un ull diví deu de Sirius
es befa del seu malson.
La diadema dels astres
ni la vol per cul de got.
El cuc illuós hi nien:
llur nissaga no té nom.
Els rius són deus purulents
de ciutats i munions.
Les muntanyes, termiteres,
els planells, larves i ous.
La vida hi bull, folia i tètrica,
present d'un fat malfactor
que conjurar no saberen
Confuci ni don Quixot.

Bala perduda, joiosa
música d'acordió.

Els tam-tams sota la lluna
no conhorten els teus plors.
Els oceans, sangonegen.
Els coets, lires de foc,
preluden danses llòbregues
de navilis i avions.
I una eixorca embriaguesa
obre esvorancs de terror.
Energúmens i paràsits
prenen els ceptres del món
per a jugar-se a la morra
el petroli i el cotó.
L'ull de Sirius se'n burla.
L'Eclíptica va de tort.

El ballari senyoreja
i el davanter de futbol.
Werther desdenya Carlota.
Lèsbia amanyaga Freud.
Damunt les cendres de Kempis
callen les oracions.
Entre Hollywood i Harlem
desenquadenen Plató.
Unes màquines angèliques
tornen les ciutats en pols
i el món és una ambulància:
clavaguera del dolor.

La furor bèl·lica eixorda.
La llei només és un mot.
L'ombra de Hamlet planeja
i va repetint: Works! Works!
El Verb degenera en verbola.
Els continents, en illots:
gàbies d'orats i feres
suspeses a l'horitzó.
Cada home es torna un ilota
i cada pastor és un llop.
La baioneta que es clava
al Yang-Tsé surt a Terol,
escuradents que traspassa
una cirereta al rom.

L'orquestra dels cors s'apaga.
La farsa puja de to.
La branca d'oliu no atura
pas el tret del caçador.
La llibertat és un mite.
L'intel·lecte, irrisió.
La fam descalcina els ossos
i cria imbecils i orbs.
Al so dels pifans tremolen
dintre llurs tombes els morts.
Les flames de l'odi abrusen
els arbres i les llavors
i els rius de sang que nodreixen
llisquen sobre arenes d'or.

Treu-te la careta, cendra
i podridura del món!
Llença el punyal o bé enfonsa-te'l
sota l'estèrnum, ben fort.
Follia del món, follia
sense conhort ni illusió,
mena's rabent a l'abisme
o abisma't tu, sense por!
Desapareix, calla, fon-te.
L'ull de Sirius ja ho vol.
Del teu pas, no en quedi rastre,
ni una espurna, ni un record.
Ni el record d'enyor tendrívols
que amoixa la pau dels morts!

Ai, que el món és en follia!
Qui l'empeny? Atura'l, cor!
Si la raó t'aixopluga,
si et llesves d'aquest malson,
si l'amor et tempta encara
amb el seu somriure dolç,
vés, humanitat, no dubtis,
posa una mordassa al foll
i agosarada calciga
les teranyines del sol!

EL SETGE DE BARCELONA

tablir, en tots els dominis peninsulars de la Corona, la supremacia d'un sol rei, d'una sola llei, d'una sola llengua, d'un sol pensament, que per motius dinàstics, històrics, geogràfics i polítics, havien d'ésser precisament el rei, la llei, la llengua i el pensament de Castella.

Sense que el poble castellà, com a tal poble, en fos la causa ni en tingués la culpa, es va trobar convertit en instrument de la política reial. Aquest paper li va imposar sovint perjudicis i sacrificis, dolors i tragèdies; però el va sostreure a la llarga i profunda tragèdia dels altres pobles peninsulars, particularment a la de Catalunya, que va veure's combatuda o contrariada en allò que era la font de la pròpia vida: el seu dret, la seva llengua, el seu ideal, la seva ànima. Històricament, els danys que la monarquia absoluta va produir a Castella van tenir una compensació esplèndida. Els danys que va produir a Catalunya no van tenir cap compensació equivalent.

Catalunya va viure malcontenta i nequitosos sota el domini de les tres dinasties forasteres. Contra totes tres va alçar-se en els moments propicis. Contra la de Trastamara, en temps de Joan II (guerra dels anys 1462-1472); contra la d'Austria, en temps de Felip IV (guerra dels

avinençes i conflictes. El "tanto monta, monta tanto Isabel como Fernando", podia ésser veritat respecte als dos regis cònjuges. Però respecte a les dues nacionalitats que aquell matrimoni va ajuntar, la paritat no va existir ni de bon principi, ans bé va anar accentuant-se el predomini de Castella damunt Catalunya, gràcies sobretot al poder reial, que no estava solament constituït per la persona del rei, sinó per tot l'aparell de l'Estat monàrquic.

El drama que va tenir el seu final el dia 11 de setembre del 1714 havia començat el dia 28 de juny del 1412, a Casp, en ésser publicada la sentència iniqua per la qual un bisbe, tres frares i dos advocats, dirigits per un papa, van trencar la línia de la dinastia catalana, i així la monarquia va passar, per a Catalunya, de servidora de la política catalana, a imposadora d'una altra política, que podia ésser bona o dolenta per al poble castellà, però que era essencialment dolenta per al nostre poble.

De la primera culpa del 1412 — culpa en gran part catalana —, vingué el càstig terrible del 1714. De la primera ensopegada vingué la caiguda final. Entre el 1412 i el 1714, els catalans van mostrar una gran virtut: la de mantenir l'adhesió a llurs institucions polítiques i periòdiques i l'amor a les llibertats indivi-

duals i collectives. Però van cometre un greu error: el d'afegir l'adhesió a l'idioma vernacle i a la cultura nacional, el de perdre l'orgull de la nació per a acollir-se a la humilitat de la província. Quan l'exèrcit de les dues Corones, a primera hora del dia 11 de setembre del 1714, va as-

salta les muralles de Barcelona per les bretxes que l'artilleria hi havia obert, ja feia anys i decennis i segles que hi havia obertes en l'esperit de la pàtria les bretxes de la desnacionalització cultural i literària.

Catalunya va caure finalment sota el cop de la monarquia. Un poble pot tenir o no monarquia; però si en té, ha d'ésser una monarquia pròpia per la sang o per l'ànima. Perquè va tenir dinasties hostils, Catalunya va quedar condemnada a tres-cents anys de discòrdies i lluites amb els reis i amb els que els voltaven, i al desenllaç dolorós de la submissió. En una de les seves poesies, Guimerà ja va dir-ho:

Tres centúries que bregava
contra vents i tempestats;
ara cau, ara s'aixeca,
l'últim cop no es va aixecar.

Catalunya no es va aixecar fins que, al cap d'una centúria, els vents de llibertat que venien d'Europa van promoure la renaixença catalana, que va començar, i no podia ésser d'altra manera, per allí on havia començat la decadència: per la llengua literària i per la cultura pròpia, les quals ja havien caigut temps ha en caure les muralles, les torres i els baluards en el setge gloriós de Barcelona.

COMMEMORACIO DE L'ONZE DE SETEMBRE DEL 1714

S'escau, enguany, la tercera commemoració de l'11 de setembre del 1714 en plena guerra per la llibertat i la independència. Com ara, dos cents vint-i-quatre anys enrra Catalunya estava aixecada en armes per a defensar la Pàtria en perill; com ara, dos cents vint-i-quatre anys enrra les urpes de la reacció amenaçaven la nostra terra cobejada per esborrar-la de la llista de pobles lliures.

Catalunya, governada pel mateix rei que Castella, posseïa una independència més nominal que real. Feia ja moltes dècades que el caràcter abassegador de Castella tenia de fet dominada Catalunya i havia aconseguit àdhuc mediatitzar-li l'esperit. Existia al nostre país una veritable castellanyització, que no deixava d'ésser profunda pel fet d'haver-hi dignes cata-

lans que aixecaven la veu de protesta i mantenien latent l'esperit de revolta. La política dels reis castellans a Catalunya havia consistit en laborar una decadència nacional a fi de poder esclavitzar totalment el país del qual detentaven el regne i gaudir a pler i a fons de les seves riqueses. L'urpament negatiu va ésser hàbil i eficaç. Catalunya, poble independent de dret, havia esdevingut en realitat una província castellana amb una certa autonomia. Aquella nacionalitat d'adès, puixant i generosa, plena de braó i urc però perfectament humana, de tremp segur i ferm, havia perdut les seves virtualitats.

En aquest estat de debilitació, quan ja feia anys que tota la fúria reial es desencaçava contra Catalunya, s'escaigué la guerra de successió. I la contesa li fou ad-

versa. Els prohoms catalans, especialment els de Barcelona, es redreçaren amb dignitat i acompliren una bella gesta. La lluita va ésser molt cruenta, però Catalunya s'hagué de sotmetre a la voluntat de Felip V i se'n derivà la pèrdua total de les llibertats nacionals; la nostra terra va ésser unificada a la corona de Castella i l'anhel esclavitzador pogué realitzar-se.

Era fatal que Catalunya havia de perdre la partida? El 1714 conté lliçons colpidores que avui prenen una actualitat.

La decadència desfigurà el veritable sentit del moviment. Catalunya s'aixecava en defensa de la independència, que vol dir tant com la defensa de la seva mateixa vida. Però els magnats catalans convertiren a contesa en un problema dinàstic.

(Segueix a la segona pàgina)

LES LLEVES MOBILITZADES

LA CONCENTRACIO

Fugint de les grans concentracions ciutadanes, la mobilització de la nostra lleva ha inaugurat el sistema que se'n podria anomenar de les concentracions camperoles. Les viles i els pobles de les nostres contrades més allunyades del tràfic i del brujit de la urbs, han conegut la invasió dels nous soldats que va posant en peu de guerra el Govern de la República.

Les realitats de la guerra han imposat que els soldats catalans ens trobéssim junts, en terra catalana, ara que l'hem de defensar amb les ungles i amb les dents contra l'allau estrangera que els feixistes espanyols han abocat sobre les terres hispàniques. Ara hem pogut constatar el que volien dir els Clodoaldos, quan anys enrera feien aquella pancarta famosa que deia: "Hermanos o extranjeros."

Els catalanistes dels temps heroics — sardanistes, excursionistes —, hem recordat els Aplacs que portaven la nostra gent a les muntanyes o cap els indrets històrics i simbòlics de Catalunya a mantenir vibrants totes les cordes de l'esperit. Ho hem recordat, amb els punys closos de ràbia, perquè havíem tingut temps de veure com la incomprensió secular i tradicional d'aquell esperit que durant cinc segles ha estat la ruina del país, havia malmetut, encara, les nostres darreres emocions més sinceres. Contra tot això lluitem i contra tot això Catalunya fa la guerra al costat de l'autèntic poble d'Espanya, el qual ja sap què vol dir Justícia i què vol dir Llibertat.

Els de la Comarca del Maresme, varen fer via cap a Olesa, sota mateix d'aquesta berruga immensa que és el Montserrat, posada, com deia el plaça de Josep Pla, sobre el front de Catalunya. Tanmateix és un esplèndid teló de fons que no el podríem pas somniar. En aquests dies lluminosos de juny, les seves crestes retallades i precises es dibuixen en el blau del cel una valentia formidable. De vegades, al matí, deixa anar amb una conqüeteria totalment femenina el vel d'unes boires blanques com si volgués sentir després el goig voluptuós de despulgar-se davant nostre. Més d'una vegada havia pensat perquè la "crosta" indígena, havia fet d'aquesta muntanya, una muntanya sagrada, gairebé un monument de religió. El seu aspecte feréstec convidava al somni, a la llegenda, a tot el que sigui disbauxa dels sentits, és a dir, a tot el contrari de la intimitat religiosa. Mai com ara en aquests dies tan intensos, el Montserrat m'ha semblat la Muntanya Catalana, mobilitzada al servei del poble, que, a la fi, podia contemplar-la com a Símbol.

Olesa és una vila voltada de verd. Vinyes i oliveres. La ratlla del Llobregat perfila una mica el seu contorn, petites muntanyes decoren els seus límits i a l'esquena les crestes de la Muntanya Catalana posen grandesa a la decoració. La vila és plana i s'escampa d'una manera desinteressada,

sense plànyer res. Mirat des de dalt, deu fer l'efecte d'una col·lecció d'illes escampades en una mar de terra verda. Tot això per fer març a la vila, de carrers llargs, amples, de cases baixes, blanques de calç i places immenses...

La revolució va trencar una tradició que començava a donar nom a la vila. Cada any els aficionats a fer Teatre, representaven "La Passió". Hi prenen part totes les forces vives del poble. El recader de Barcelona, el ferrer de la vila, l'agutzil i el procurador. La tradició, en aquesta terra de tradicions, com sempre, va trencar-se, i el poble es va dividir. De totes maneres, el que de primer antuvi va semblar una desgràcia, va ésser una sort. A partir d'aquell moment, el poble es coneixeren dues "Passions". Segons tinc entès també hi hagueren dos recaders, dos ferrers i dos procuradors, i si no hi hagueren dos agutzils va ésser perquè el pressupost de la vila no ho va permetre. I és fama que les raons d'aquesta competència varen acabar a la primera reunió del Comitè.

Això havia portat molta gent a la vila. La gent del poble, doncs, està acostumada a les grans concentracions. Encara per alguns dels carrers d'Olesa hi ha cartells cridant una "concentració tradicionalista" a Montserrat, que va tenir lloc l'any 1935.

Deu ésser per aquest motiu que a cada porta trobem facilitats. No fem ni escamar a les noies de la vila:

—Vosaltres raí! — ens diuen —. Com que tots sou casats!... La nostra lleva pertany, per tothom, a la divisió dels pares de família.

—Si voleu que us rentem la roba, ja la podeu portar!

Només ens miren de reüll les criatures, perquè els hem pres un edifici que les aplegava cada dia. Però ens hi hem reconciliat de seguida. A les hores de ranxo, vénen totes — en vénen tantes que sembla que n'hi ha de repetides i tot — amb plats i pots a demanar les sobres per l'aviram. Si no que un marrec, esquilat, prim, viu com una centella, l'altra tarda en deia mentre es menjava un plat de ranxo que hi havien donat, segurament per justificar la seva actitud:

—No t'ho creguis això de l'aviram! Se'l foten ells...

Hi hem arribat per diferents indrets, però de mica en mica les cares conegudes han anat omplint el nostre recés.

—Tu, també?

—¿Que no et recordes que feiem el servei a la mateixa Caserna?

Fa tants anys de tot això!

La Caserna ha estat el pesombre negre de tots els homes d'esperit liberal. Jo mateix havia tingut l'honor de prescindir-ne sota un de tants pretextos legals que ens deixava la Llei. Aleshores resultava que el meu pare tenia 60 anys i jo, d'acord amb

la Llei, l'havia de mantenir. Sort hi va haver que ell ho dissimulava perfectament i a l'hora de passar comptes em donava superàvit. Varem poder tirar força bé i el rei — aquell cametes contra el qual lluitàrem anys i panys — no va poder dir mai que li haguéssim prestat servei de cap mena, com no fos el de fer-li justícia.

El militarisme espanyol — el clàssic, el de Mont-Arruit, el del Barranco del Lobo, el de la Llei de Jurisdiccions, el del 13 de setembre del 1923 — havia estat la nostra obsessió. Però el militarisme xulenc, que representaven aquells militars d'oporeta, conyits de cintura com els "toreros", amb la gorra de cantó, personatges de cabaret i de casino, va acabar-se un 19 de juliol. I ara ens toca a nosaltres vindicar aquells conceptes, com ja fa mesos els va vindicar el poble des del carrer.

Els que havien conegut la vella caserna, s'hi troben com el peix a l'aigua. Realment no ens podem queixar de res. És el record de les famílies deixades a la rera, guarda el que ens fa nosa. Aquest jaç de palla, humil i trist, ens arriba a semblar tan amable que a l'hora de tocar diana, sembla mentida que hi hagi algú que ja l'hagi pogut abandonar amb tanta agilitat, mitja hora abans de la senyalada.

A cada moment arriben nous contingents de soldats. Els de la comarca respectiva de seguida els reclamen a la "sala pròpia". El segon dia, però, comencen les classificacions i comencen, naturalment, les separacions.

—Bona sort, amics!

—Fins a reveure.

—Si veus algú de casa, records!

Hi ha bon humor i ganes de fer xeris.

A primer cop d'ull ningú no es recorda de la família. Fins que, tot d'una, un company es treu la ploma i papers i comença a escriure:

—Jo també ho faré ara — pensem.

I al cap de deu minuts comença una hora de silenci. És una hora que no està en el programa del Centre, però és la que es compleix amb més exactitud i unanimitat. L'hora del correu. Julià GUAL

EL PESOMBRE, per APA

RECORDANT UN GRAN AMIC I GRAN MESTRE

El temps passa i no endebades: Fa cinc anys que morí d'accident el Company, Amic i Mestre Rafael Campalans. La mort d'ell fou una desgràcia més a registrar, a la suma dels dolors, de l'ànima del poble de Catalunya. El seu nom personificava la cultura obrera, i la intel·ligència posada al servei de tot Catalunya, boci humà de la humanitat que aspira a suprimir els prejudicis de casta i de raça. Era tan en el pensament com en el sentiment, l'apòstol més veridic que han tingut els catalans nacionalistes i els treballadors emancipats espiritualment de l'esclavatge. Fou la representació més elegant de l'intel·lectualisme català de la nostra època, i el més humanista dels intel·lectuals catalans.

Era tan home abans que tot, que no podia, ni sabia transigir amb les febleses dels petits esperits, cercadors de raons que furguen sempre a través dels grups de portena, i suscitaven plets de jutjat municipal. Quan va dir que «Política vol dir Pedagogia» ho va dir-ho convençut de no distreure més temps — ell que l'aprofitava tant i tan bé — en qüestions miserables i miserables que la política té moltes vegades i que molts polítics porten molt endins. Cregué que fer «Política» volia dir educar el coneixement de les masses obreres, per tal d'eleva-les a la categoria de ciutadans de primera magnitud. Car no comprenia, ell que era tan destre treballador, com era possible que els ciutadans obrers, els primers artífexs de l'obra, quedaven rerassagats a l'hora d'administrar les coses dels pobles, de les ciutats, i de la Nació. Admirador del gran i suprem esforç que realitza la humanitat que treballa, sabia que educant-la, fent-li capir la importància del moviment universalitzat dels treballadors, podia ésser la dirigent dels propis destins, substituint les classes parasitàries dels llocs de comandament dels pobles. I tot això ho deia amb una autoritat moral encara no superada pels polítics i altres militants del nostre temps. Hem dit «autoritat moral no superada», perquè ell enginyer, ell escriptor, ell traductor de tres o més idiomes, relacionat amb les amistats de l'alta finança i emparentat amb autòcrates de l'època d'influència decisiva, no transigia mai davant de la veritat i de la raó, i sabia mantenir el seu nom digníssim d'una manera immaculada.

Era soberbi amb els poderosos i servidor amb els febles. Tenia la bonesa d'ésser sempre més bo, i això li donava un aire d'es-

perit aristocràtic que feia que els braços estiguessin oberts sempre a tots i a tothom.

Avui existeixen molts homes que si volen recordar-lo l'han de recordar amb gratitud i recança a l'ensens. Amb gratitud per haver-lo conegut i haver-se educat al seu redós. Amb recança, per haver-lo oblidat massa aviat. Els homes socialistes de Catalunya s'han oblidat massa aviat d'En Campalans. Els ciutadans de Catalunya s'han oblidat del Gran ciutadà que era En Campalans. El seu

rament que creia que la Catalunya autònoma seria la plasmació de la cultura hellenista que feia les seleccions de cara a la llum.

El primer Conseller de Cultura que va tenir el Govern de la Catalunya retrobada fou Campalans. Un dels ponents de l'Estatut de Catalunya fou Campalans. Quan Macià, emportat per sentiments d'amistat personal volia incloure a la candidatura de Diputats a les Corts Constituents de la República a tres noms corresponents a militars, fou Campalans qui anà a trobar Macià per dir-li que el nom d'En Campalans no podia anar en candidatura. Dels tres noms un en quedà inclòs fent mutes concessions. Fou el d'aquest Franco tan poc franc que bombardeja la República, i que actua per compte del seu germà.

Quan un ciutadà anònim va escriure aquell llibre d'escàndol «Ha traït Macià?», i a la Generalitat es va descobrir que corresponia a un professor de l'Escola del Treball de la qual era director En Campalans, era aquest que rebutjava les indicacions que li feia el que aleshores era Conseller de Cultura, el malaguanyat poeta Ventura Gassol, per tal que s'acomiadés el suposat autor d'aquell llibre.

Quan Campalans descobria tot el verí de la gent rastrella de la Lliga Catalana, que feien jugar el catalanisme ramploner dels comerciants enfadats, suportava amb un estoicisme dignificador la campanya de la premsa reaccionària de Lliga i Lligueta, que movien plomes tan singulars com la d'aquell Brunet famós que s'havia imaginat afers staviquistes realitzats a la plaça de Catalunya.

Campalans era home de gran càtedra. El seu laboratori era el carrer, a més de l'escola. Les conferències, els mítings, les converses i sobretot aquell tracte i consideració als altres, tan polític, el feien el millor professor de les multituds. Estem segurs que si ell visqués i fos ministre — que tenia moltes condicions per a ésser-ho — faria moltes anades i vingudes pels carrers a peu per tal de conversar amb la gent. Tothom sentia afecte per ell i si avui visqués seria un exemple de relació cívica entre els exemples.

El dia 9 de setembre de l'any 1933 va morir cobert per les gúies del nostre mar. Fou un dia de tragèdia i de penar intens. El poble de Catalunya sabia que perdia un fill predilecte. Un fill exemplar de difícil substitució. Per això hi acudiren a acomiadar-se d'ell homes de tots els indrets de Catalunya, i el dia del seu enterrament, el nostre Serra i Moret deia que la mort d'En Campalans era una dissort per a Catalunya, car sense ell seria com una mare desolada. Si visqués avui, ell que no deia mai cap disbarat que pogués enterbolir la consciència de ningú, i registrés el panorama dels escenaris que descobriren els nostres ulls, quantes coses ben dites diria als fanseus que la campanya, als emboscats que es distreuen i els que canviant de pis i de camisa han cregut que la revolució era una cosa consubstancial amb les consignes i els programes i les retòriques llançades als quatre vents perquè el vent se les emporti.

Quan defensà l'Estatut de Catalunya, polemitzant amb l'amfibi Ortega i Gasset, segu-

Felip BARJAU

COMMEMORACIO DE L'11 SETEMBRE 1714

(Ve de la primera pàgina)

tic, i la massa popular, cèl·lula vital del sentiment d'un país, element determinant sempre, no posà interès decisiu en un litigi en el qual es debatia la supremacia d'una persona real damunt una altra, quan sabia que ambdues exercien un poder despòtic del qual resultaria la principal victima. Si els prohoms de Catalunya haguessin aixecat l'estendard en defensa de la llibertat de la Pàtria i no d'un rei que oferia més garanties que un altre però que fet i fet no seria un paladí de la independència de Catalunya, el poble hauria intervingut en la guerra amb tot l'entusiasme que posa en les empreses íntimament sentides i la nostra terra no hauria estat aixafada. Els catalans que lluitaren el 1714 eren catalans de cor, homes plens d'honoradesa i moguts per sentiments nobles. Però eren també — mal de l'època — éssers aristocràtics que creien que es podia negligir el poble i que lligaven la sort de Catalunya a l'actuació d'un rei foraster, quan no havien de fer altra cosa que assegurar la llibertat d'un país tradicionalment lliure, plantar els fonaments de la subsistència nacional per a decidir després el camí més adient als interessos patris. El moviment, doncs, va ésser bàsicament català però no popular. La

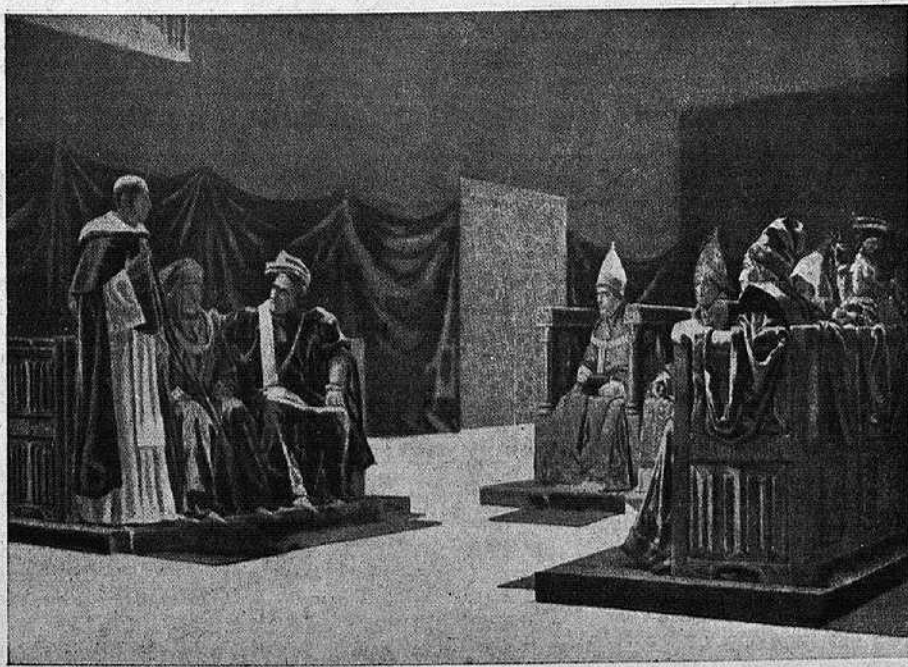
derrota que sofrí llavors Catalunya, que significà la seva anul·lació com a terra lliure, ens dona avui la millor fermaça de la nostra victòria, que ha de reportar un eixamplament de les llibertats catalanes. Quan les masses populars s'interessen per un moviment i hi coadiuven en cos i ànima, mai no han estat vençudes. Catalunya va ésser dominada el 1714 perquè el poble no sentí la guerra; avui, els països hispànics resultaran triomfants perquè el poble no regateja esforços ni sacrificis i comprèn que no debat una simple qüestió d'ideologies, sinó una qüestió de llibertat i independència, que ha d'ésser resolta d'acord amb els desigs i les aspiracions dels hispànics.

Com a catalans, retem homenatge als herois del 1714. Tots els fills de Catalunya que sentim bategar-nos al cor pels impulsos de la nostra peculiar manera d'ésser, per les característiques nacionals de la nostra terra i de la nostra raça, simbolitzem en la jornada de l'11 de setembre el nostre amor a les llibertats catalanes i la nostra fe en el demà; els republicans expressen el desig de poder desenvolupar la República segons el sentit català, i els adscrits a una doctrina internacionalista proclamem que no és possible la

construcció d'una societat ulterior basada en la llibertat sense que les col·lectivitats naturals que la formin siguin lliures. El lluitadors de l'11 de setembre del 1714, tot i llurs errors, són per a nosaltres, per a tots els catalans plegats, un exemple magnífic que ens ha de guiar sempre.

En aquests moments que la Pàtria es troba amenaçada, la commemoració de l'11 de setembre té un sentit més viu i punyent. I és també un motiu de joia en veure que, aquesta vegada, el poble no es troba absent i determinarà el resultat final.

J. ROURE-TORENT

EL COMPROMIS DE CASP

MONOLEGS INTERIORS

L'ANIMA ES NOSTRA

11 de setembre. Entorn de l'estàtua del Conseller — l'estàtua del gest dolorós — les flors, les banderes, els himnes, la multitud. Clams, aplaudiments, discursos. I sota l'espectacle i dins l'espectacle aquella flama immortal, que és un estremiment d'emoció als nervis, i un sanglot a punt d'esclatar a la gola, i una mar de sonoritat quan respon, feta aplaudiments, als Segadors. «A les armes, catalans!» No, no són simples paraules. Els catalans s'han armat i lluiten — com el 1714, com en la guerra dels Segadors — i l'enemic torna a conèixer els límits de la nostra paciència.

Si, sota l'espectacle hi ha la flama immortal. Ha resistit — petita llum al fons — la prova de la humilitat que duia gairebé a l'abjecció. Ha brillat — foguera abranda — quan l'enemic s'ha llençat brutalment a ofegarla. No escatim ara el grau o el matís del patriotisme del 1714. Lluitaven, això és ben segur, contra l'absolutisme i per la llibertat. En l'hora de la nostra prova, els invasors toparen amb el nucli català irreductible — irreductible fins després de la derrota. La pàtria decadent tenia una ànima vacilant, però encara, en el fons, nostra, inconquerible. La pàtria renaixent té també una ànima vacilant; però el dolor la purifica, l'aferma. Catalunya renaixia d'un trist abatiment en els cants dels poetes. Ara renaix, d'una confusió torbugadora, en els seus fills que lluiten als camps de batalla de Balaguer i de l'Ebre.

En l'època més trista una petita flama — el nucli irreductible que hi ha en tot català — lluitava entre les boires. Era com una petita veu de consciència que digués: «Tu, ja et recordes que ets català?» Se'n recordaven magníficament, defensant pam a pam la nostra Barcelona, els herois del 1714. Se'n recordaven més obscurament, magníficament sorrius, els qui servaven el tresor del llenguatge. Ara, dins la guerra espanyola — a Andalusia, a Extremadura, a Madrid — centenars de minyons es diuen, estrenyent el fusell: «Lluito per la llibertat de Catalunya.» Cal renovar la flama a la tomba del soldat català desconegut? Ja és dins d'ell — dins de cadascun d'ells — no una tomba, sinó un temple vivent. I si moren, la flama és més viva en llur exemple i en el nostre dolor.

Flama immortal, veu de consciència, nucli irreductible, raó nostra d'ésser un poble davant del món! L'ànima és nostra o no és. La pàtria no és un concepte geogràfic, sinó la idea de Catalunya viva en el cor dels seus fills. Valls i muntanyes poden dur-ne el ressò. Els rius i la mar poden dur-ne el murmur o l'alta veu. Però només són amorós pretext, escaient sojorn. Si perdiem l'ànima, quina desolació en el mer paisatge! Però un minyó — a ponent o al nord, a Madrid, als camps d'Andalusia — es diu en el seu cor, estrenyent el fusell: «Lluito per la llibertat de Catalunya.» I moros i falangistes, italians i alemanys no hi poden res.

La gran sardana té raó. «Tant si es vol com si no es vol.» Catalunya, fins quan ha estat venguda, aparentment anihilada, ha servat llavors de renaixença, que són llavors de triomf. Ara es veu que els defensors de Barcelona el 1714 tenien raó, no morien debades. D'aquella gran foguera tot de petites flames prenen llum. En el gran incendi d'ara hi ha, vivíssim, el record d'aquell foc. Casanova, amb el seu gest magníficament dolorós, obre la marxa dels herois. El segueixen els combatents, potser més grans que ell, que moriren obscurament. Com tants catalans d'ara que lluiten no demanant res, ni la glòria; donant-ho tot.

C. A. JORDANA

D O S A P O S T O L S

Henri Barbusse, el poeta de les "Pleures", l'observador de "L'Enfer", el llibrer de l'home que veu el món per un forat de cambra d'hotel, ja havia publicat també "Le Feu", el primer de la guerra europea, xop d'una realitat i d'una misericòrdia que no hem pogut copsar en cap altre. Quan va caure a les meves mans,

meva ignorància i serviu-vos aclarir-m'ho. Una vegada més vaig poder comprovar que Alfons Dauget tenia raó en dir: "Els francesos viuen en una ignorància extraordinària de tota cosa estrangera."

La lluita per l'existència no va deixar-me acabar la traducció de "Le Feu", a la qual havia consentit Barbusse després

d'historiar-li el moviment literari de Catalunya i d'exposar-li la necessitat d'una edició en la nostra llengua. Les nombroses quartilles van quedar abandonades al fons de la motxilla i després vaig deixar-me-les en una de les infinites despeses que he conegut durant la meua joventut.

L'obra que jo no vaig poder portar a cap la va realitzar fa pocs anys un altre, donant al públic català una lamentable traducció de "Le Feu", a l'apariació de la qual vaig recriminar-me no haver acabat jo la meua en temps oportú, puix per malament que haguessin estat, mai no hauria arribat a la manifesta imperfecció de la versió original del senyor Masferrer-Cantons i d'un professor de francès d'una reputada acadèmia de llengües barcelonina. Per a donar idea de la mala qualitat de l'obra de Barbusse al nostre idioma,

riu, acolorida per la llum dels fanals del temps de guerra, amb àmplia barbacana i vidres ténueament blaus.

L'any anterior, Romain Rolland havia estat consagrat amb el premi Nobel i la seva glòria, aconseguida amb rapidesa, quedà entelada, durant la conflagració europea, als ulls d'alguns francesos que abominaven a aquells que feien la guerra a la guerra, perquè ells sols la coneixien a través de la xarxa complicada de llurs afers.

Tots els que ens havíem sentit emportats per la seva novel·la "Jean Christophe", evangeli de la intel·lectualitat d'aquell temps, creïem amb el talent i sinceritat del seu autor i fruíem llegint "Au dessus de la mêlée" en exemplars clandestins, perquè les edicions que es trobaven en venda pública estaven plenes de pàgines blanques, escrites barrejant pel servei de la censura militar.

En tots els cenacles d'intel·lectuals i d'artistes es comentava sigilosament, però bé que amb passió, la veu de Romain Rolland que els permissioanis s'emportaven al front com un sedant per a ells i per a altres combatents que tenien fe en una era menys carnissera i amb uns homes més humans. Mentre per un cantó el nom del gran pacifista era repudiat pels aristòcrates eixarxats i per la plebs inconscient, per altre era pronunciat amb uncio per l'aristocràcia de l'esperit i pel poble reverenciador de les teories magnànimes.

Romain Rolland va parlar-me de Miguel de Unamuno, d'aquesta saviesa estantissim i intrigant de la vella Espanya, i jo li vaig parlar de la literatura catalana, del nostre art, dels nostres anhels de llibertat.

Ell portava un coll planxat altíssim, com una ampla cartolina rotllada, les puntes de la qual semblava li haguessin de foradar la pell. Alt, però de complexió delicada, el cos de Rolland vibrava al buf de la seva veu, de la seva energia i de la seva indignació contra la mentida oficial, com el jonc aquatant amb fermesa els vents de tempesta.

A la seva "Villa Olga", amb la façana arrogant, dissimulant un portal rústic obert

LA NOVA ECONOMIA

I. Economia i Ètica

Un temps, els teoritzadors de l'economia havien imaginat que les lleis d'aquesta ciència obraven en la societat com les lleis físiques en la naturalesa. Era inútil que ningú es plantegés si personalment li eren desfavorables: calia resignar-s'hi com qui es resigna a una tempesta. Aquesta trista ciència explicava raonablement la misèria dels treballadors i encara els feia malsaugurats. El treball — o el treballador — com una mercaderia, queia sota la llei de l'oferta i la demanda. De quina manera? Els proletaris són, per raons diverses, cada dia més nombrosos. Això augmenta l'oferta de treballadors i, en conseqüència, la baixa dels salaris. Com més seran, doncs, cauran en major misèria. En canvi, l'abundor de treball i la baixa de salaris enriquiran més i més la burgesia. I això fatalment: els uns, cada dia més rics, i els altres, més pobres cada dia.

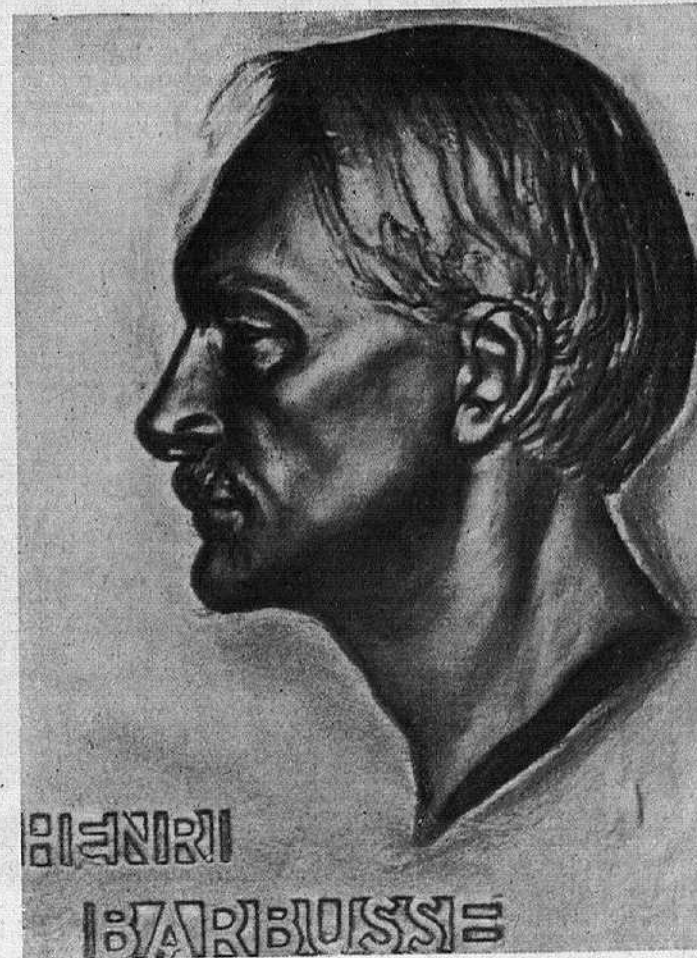
Mes l'economia es mescla naturalment amb la sociologia; estudien dos aspectes d'una sola cosa i calia que, en definitiva, anessin juntes. Aquelles lleis implacables seguien, segons Marx, una evolució històrica que tot ho canviava. La lluita de classes era tan fatal, segons ell, com la llei de l'oferta i la demanda. I com a terme de la lluita, l'adveniment del comunisme (o collectivisme, com el belga Cèsar de Païse proposà que s'anomenés en el Congrés de Brussel·les del 1868).

Mes també hi ha hagut en la pura teoria econòmica un canvi que potser tingui una gran importància pràctica. Aquelles lleis de l'oferta i la demanda, no eren prou ben enteses si les veïem tan inflexibles. Aquella economia dura, implacable, podia esdevenir, si s'entenia més bé, dúctil i humana. En lloc d'auris fatalment negres per a l'esdevenidor, podia dur-hi esperances.

Quin era, doncs, aquest canvi, i per què podia dur tals conseqüències? Venia d'u-

na observació dels fets ben senzilla, que duia a raonaments com ara aquest: és cert que si posem una mercaderia a la venda el preu haurà d'obeir a la llei de l'oferta i la demanda (formulada, des de Stuart Mill d'una manera més precisa); però abans de posar-la a la venda ja ho hem previst, i hem graduat l'oferta de la mercaderia segons el preu que volguéssim obtenir-ne. L'industrial opera així. I el capitalista que fa destruir una collita de cotó massa abundosa, ho fa per tal que amb una oferta més petita augmenti el preu. I l'abassegador que reté el blat, preveu que si el llençava a la venda l'abastaria. La llibertat humana, doncs, juga amb aquesta llei, s'hi fica, la pot intervenir. No és una llei que governa i lliga l'home, sinó que aquest la té a mans i pot hàbilment jugar-hi. La llibertat humana, que era negligida i negada per la teoria, en la pràctica el capitalista la tenia i l'exercia. L'obrer no era víctima, doncs, d'una llei econòmica, sinó d'una constitució social reformable. L'abassegador que deïem, podia haver estat un filantrop i no ho era: és un afer d'ètica privada. Mes la constitució social i política que posava en mans d'aquell immortat tot el viure econòmic, no reclama una reforma? Aquella pretesa fatalitat era, així esvanida com una boira. Del moment que descobrim que la llei econòmica no és una força cega, del moment que veiem que l'home pot servir-se'n com d'un instrument, ha d'haver-hi una ètica que s'imposi.

Fins on podem fer canviar el món econòmic i polític? El principi de llibertat humana — oposat al determinisme — no implica que sigui possible un canvi qualsevol; no implica que no hi hagi lleis econòmiques ineludibles. Vol dir només que en mig d'aquestes es filtra la nostra lliure determinació, i, dins certs límits, podem

HENRI BARBUSSE

en arribar al tercer capítol no vaig poder més que començar a traduir-lo al català. Era una feina que feia amb fruïció i que no abandonava ni a altes hores de la nit, quan els terribles "gothas" alemanys bombardaven París; m'apassionava, em transportava al costat dels soldats que patien moralment i físicament, mentre pels "boulevards" s'hi reia més que mai.

Henri Barbusse vivia aleshores, molt delicat pels dies passats a les trinxeres, a Théoule, als Alps Marítims, i allà li vaig escriure demanant-li m'autoritzés la traducció que jo tenia bastant avaluada. Va contestar la meua lletra amb aquests mots: "Hi ha prou diferència entre el català i el castellà perquè dues traduccions coexisteixin? Voleu donar-me algunes explicacions a aquest respecte? Disculpeu la

servir-nos-en segons els nostres dissenys, com podem fer que l'aigua corri dins de canals i recs sense que perdi la seva naturalesa. Som jardiners, però no som màgics. Som artistes, però no miracles. I el nostre art es funda en la coneixença de les lleis per a aconseguir el nostre propòsit.

Aquest propòsit és lliure, és ètic. El podem aconseguir o podem fracassar-hi. Però la llibertat íntima que el volia és invulnerable. I bé, la primera cosa que repugna a la nostra ètica és que el treballador sigui pres com una mercaderia: una mercaderia per a l'empresa del burgès, com el carbó. Contra això es subleven els homes de pensament més diversos. Contra això, per exemple, Marx atia la lluita de classes; alguns catòlics inicien el sindicalisme modern; es predica i es duu a la pràctica la unió dels obrers; els sindicats i agrupacions obreres oposen les vagues al baix salari i a l'abusiu horari de treball, i proven que si l'obrer era pres com una mercaderia era perquè volíem. Efectivament, s'hi fa resistència i tot canvia.

Josep Maria CAPDEVILA

CAP DE BOU

Al cap de poques hores d'haver arribat en terres d'Extremadura, es va fer de dia, i vam veure davant nostre el poble de Cabeza de Buey, que és el primer que trobes de la província de Badajoz, venint de les de Còrdova i Ciutat Real. A primer cop d'ull, em va semblar un poble sense importància, d'un parvell de milers d'habitants escassos. I és que s'adapta al declivi de la muntanya i només el pots veure de perfil.

De lluny, el veus a mitja altura, entre la muntanya rocosa i el pla que s'estén als seus peus. Allà on acaben les cases, comença un oliverar, que puja muntanya amunt, fins que l'altura la roca. Aquesta té el mateix color mineral, negre, que trobes des d'Almadén. El fullam d'olivars, rouredes i alzinars, amb prou feines s'arriba a matisar aquest to gris intens, predominant en el paisatge. Altrament, ni els roures ni les alzines no passen, ací de la mida dels olivars de la nostra terra i són molt clars.

L'endemà de l'arribada, em vaig encaminar al poble. Per

anar-hi, passes per un camí polsós i et creues amb algun ramat de porcs negres. Veus també que baixa del poble, muntada graciosament en un ase, una noia bella i ben formada. Així que envesteixes el primer carrer, l'adones, en llegir el rètol — "calle del Comendador Rol" — que penetres en una d'aquestes poblacions de «rancio abolenço español». Les primeres cases són més aviat miserables. Així que tombes el primer carrer, però, et trobes davant d'una façana baixa, tota de sellars de granit, sovint rectangular; de vegades en arc pesant, sense agilitat, i altres, finalment, en arc de tavella. Al damunt mateix del portal, sobre l'escut heràldic, hi ha la finestra aixafada, petita, de ferro gruixut, forjat admirablement.

Vaig entrar en dues d'aquestes cases antiquíssimes. Una d'elles, tenia un pis de pedres clavades a terra, en forma de mosaic, amb dibuixos, com els romans, però bé que les pedres eren més grosses. L'altra, situada a la plaça, davant mateix de l'església, tenia el ma-

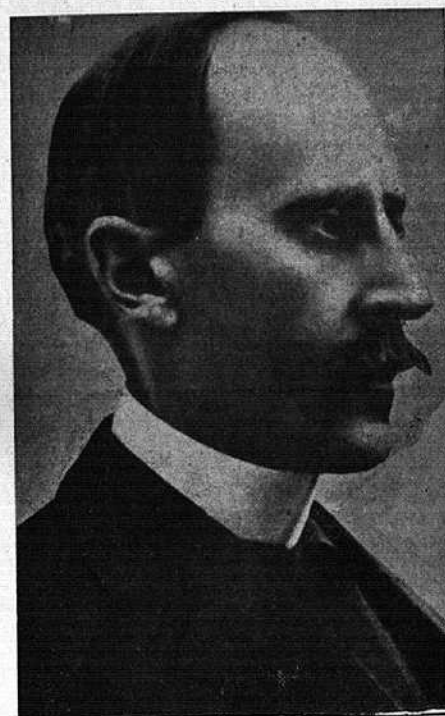
teix estil que aquesta. O, si a el bigantí, segons un amic que m'acompanyava. Aquesta casa, devia ésser d'aquell «Comendador» que donà nom a un dels carrers del poble; té una façana interessantíssima. Per una part té el portal i la finestra habituals; a més, fent cantonada, té un cos d'edifici més alt, que a no molta altura de terra té una finestra llombrega, que, segons la mestressa que l'habitava actualment, serviria a ben segur de presó. Aquesta part de la casa acaba amb un teulat, sostingut per uns arcs i unes columnes gruixudes, rabassudes. Tot, és clar, de pedra. Els mateixos arcs i columnes primitius, es veuen a l'església.

Entràrem dintre de la casa. Totes les parets interiors tenien més de mig metre d'ample. Veies els mateixos arcs, però més extensos, en les obertures interiors. El sostre era de fusta, baix. Els mobles negres, el pati, també amb les seves columnes, el pou, tot tenia el mateix estil i un aspecte de voler resistir encara alguns centenars d'anys més.

Si dignes d'admiració són els claus i els forrellats de les portes, i, en general, tota obra forjada, el que ens impressionà més fou la gran llar de foc, amb l'ampla cambra de la xemeneia. De seguida l'imaginàvem l'Hidalgo, de capa i espasa, passant-hi els dies i les llargues nits d'hivern, mentre es coïen els bens i els porcs sencers.

Un cop a dalt de tot del poble, si estens la mirada no veus més que sequedat. Comprèn que la gent fugís d'un país així — de Medellín, de Trujillo — disposada a conquistar les Amèriques i a unificar el món sota la fe catòlica. Aquí tot recorda l'opressió i la Inquisició i l'honra espanyola, ja que a poca distància de Cabeza de Buey hi ha Zalamea.

Quan es fa fosc, el crestejat de les muntanyes agafa un fort color morat, gairebé violeta. Més ensof, els rostolls claregen. Vers ponent, una muntanya de cima aixafada, s'eleva, com un tabernacle, i es destaca vivament en la rojor que la deixat la posta. Josep SOL

ROMAIN ROLLAND

a un hortet de rector, aquest gran esperit va parlar-nos amb la mateixa afabilitat que devia parlar-hi amb Mahatma Gandhi el jorn que va anar a sentar-se a la seva llar.

Fa quatre anys el vaig visitar al seu recer de Villeneuve, acompanyat de dos amics d'aquell temps de guerra, l'egipci Kafalinos i l'italià Nissim, el primer un excel·lent gravador al box, i el segon un infatigable sembrador d'idees alliberadores. Les hores que vàrem passar al costat de l'apòstol foren delicioses. Ens parlà de música, la seva fal·lera; de Gandhi, el seu sant; de la U. R. S. S., far de les noves civilitzacions; de Panoit Istrati, la seva pena, i de Catalunya, la meua terra, el nom i les essències de la qual vaig interposar, en la nostra primera conversa, a l'opinió que ell tenia del gran assagista Miguel de Unamuno.

Dintre la casa hi feia una calor insuportable, car ni a ple istiu la calefacció hi deixa de funcionar perquè el mestre està molt delicat.

Hoste d'honor de la U. R. S. S. diverses vegades, els homes que menen els destins del país soviètic veuen en ell el sincer i desinteressat propagador del seu règim, i les avantguardes dels pobles de tota la terra el consideren com el més fidel interpretador de les ànimes lliures que sofreixen, lluiten i vencen. Gloutchenko, el pintor ucrainià que honorà la meua casa alguns dies de l'any 1934, animava les vetllades de la meua vida provincial parlant-me d'ell, al qual havia conegut també en la intimitat. Sempre em feia remarcar l'amor que la Rússia nova sentia per aquest escriptor apòstol, per l'home que, junt amb Barbusse, plantà cara, amb braó i lucidesa, al capitalisme forjador de guerres, rancors i odis internacionals.

Amb motiu del moviment feixista d'Espanya, es posà obertament al costat dels proletaris que amb tanta valentia han sabut repel·lir l'assalt dels militars i feixistes a les fins ara porugueses llibertats de la nostra terra. Cada vegada que amb aquest motiu s'adreça al món obrer i digno, jo recordo emocionat la primera vegada que va parlar-me, quan la nació veïna estava en guerra, com a conseqüència, també, d'un revoltant estat de coses tramats pels capitalistes, pels mals patriotes.

Ferran CANYAMERAS

MESTRES DE LA PINTURA CATALANA

JOAQUIM MIR

JOAQUIM MIR

Catalunya fou el primer nucli peninsular que, alliberant-se de la influència romàntica exercida per la pintura d'història, es lliurà de ple al realisme. Val a dir, però, que en la nostra terra el romanticisme tingué molt poca ressonància, puix que aquest comptà amb dos únics representants, el mediocre pintor Lorenzale i el teòric Pau Milà i Fontanals, els quals, des de l'Escola de Belles Arts, feren mans i mànegues per a introduir a casa nostra les teories d'Overbeck, sense altre resultat que el de desvetllar un major entusiasme per a les belles arts en l'ambient barceloní.

L'Exposició Universal del 1888 no fou sinó un símptoma molt migrat del ressorgiment català. Però demostrà que la pintura catalana feia un viu contrast amb la castellana en la qual dominaven les descripcions històriques d'espirit operístic com "La última escena de Hamlet" de Sánchez Barbudo, "Doña Inés de Castro", de Mar-

tínez Cubells, "La muerte de Lucano", de Garnelo, etc., etcètera. Així, doncs, la pintura catalana que, cultivada pels vells, era un ruralisme i pintoresc que contribuïa inconscientment a l'enaltiment de les valors de la nostra terra, esdevé, cultivada pels joves, contemplació i exaltació del que és pròpiament racial i etern.

Aterrit l'esperit català per l'absolutisme de Felip V i per l'acció de les guerres civils del vuitcents, Barcelona vegetava com una mediocre capital de província. Es trobava absolutament mancada de museus. A desgrat d'aquest abandon, la nostra joventut artística, fent el sord a les exhortacions del museisme castellà, no vacillà gens ni mica a prendre per model l'espectacle

del carrer i de la vida quotidiana.

Així fou com florí la personalitat de Joaquim Mir. Des de molt jove, l'obsessió capital del nostre pintor fou la còpia fidel del natural en reacció contra l'antèrior pruija romàntica de la composició imaginativa. Antoni Gaudí, el mestre aleshores indiscutible, si bé de filiació overbeckiana, portava arrapats en el més profund del seu ésser el sentiment del natural i la necessitat de traduir-lo amb formes i colors, i l'altre gran mestre d'aquell temps, Lluís Graner, cultivava la pintura de captaires i les notes de colors ampliades. Les exposicions que, després de la Universal del 1888, es celebraren al Palau de Belles Arts del Passeig de Sant Joan portaren aires de fora i enriqueren el primitiu realisme amb el lluminisme orientalista de Fortuny, lluminisme que després fou catalanitzat pels Mas i Fontdevila, Roig i Soler i altres pintors de la costa. A la fi, apareix l'Escola Olotina, la qual ja és un reflex de la frescor del paisatgisme francès.

La nota de color estava aleshores a l'ordre del dia. Però estava escrit que d'ella en sortís, amb l'ajut de les exposicions de Belles Arts, en primer lloc una transitòria guerra al sol determinada per les grisors de Mestag i de Bartels (Exposició de Belles Arts el 1896) i per la pintura dels coneus que practicava magistralment l'holandès Evert Pictet (1898), i que en sortís després, radiant de sol, l'inoblidable

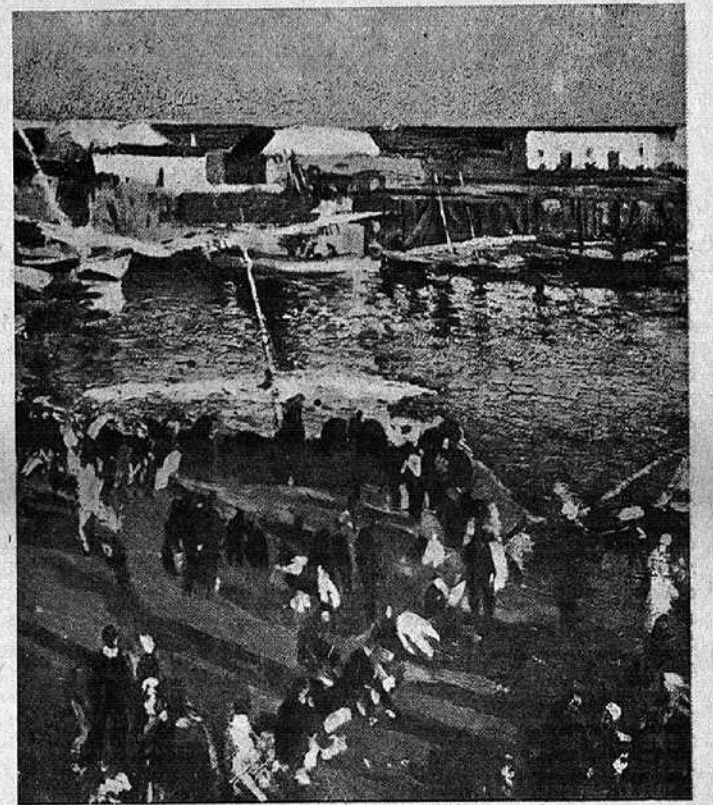
El prestigi de Mir adquireix més gruix i s'estén per la ciutat quan, en una exposició madrilenya celebrada l'any 1900, un aristòcrata de l'època li adquireix la pintura "Sant Medí". Fou aleshores quan Mir prengué part a unes oposicions per al pensionat de Roma, tot i renunciant-hi abans del fall, empès per la seva irreprimible impaciència. En aquell mateix any, féu el seu primer viatge a Mallorca, començant

MIR: AFORES DE POBLE. ANDORRA

"Hort del Rector", de Joaquim Mir. Nat a Barcelona el 6 de gener del 1873, Joaquim Mir i Trinxet fou deixeble de Cabal a l'Escola de Belles Arts, i després, de Lluís Graner. Mir i els seus companys Nall, Juli Vallmitjana, Ramon Pitxot i d'altres començaren a treballar en un taller llogat en comú cap allà l'any 1890. Mir era per tots ells admirat degut a la genial empena que portava. Sortien plegats per pintar paisatge pels voltants de Sant Martí. I l'admiració dels companys creixia encara més quan, l'any 1891, el Museu de Barcelona adquirí en l'Exposició Municipal l'esmentada tela de Mir "L'Hort del Rector". El nostre pintor fou també un dels principals animadors d'aquells "Quatre Gats" dels quals ja hem parlat ací.

per Palma i Sòlle. La seva obra "El poble idíl·lic", fou adquirida pel famós pianista Vidiella. El 1902, pintà a Deyà diverses composicions decoratives destinades al Gran Hotel de Palma. Es a Deyà també on fa amistat amb el pintor belga Guilleum Degouwe de Nunques, l'intel·lectualisme del qual endolceix i refina la seva bravura selvà-

MIR: MOLL DE PESCADORS

PER LA VIDA I CONTRA LA MORT

Recordo que ens deien: "Vostès es dediquen a l'art en una època en què l'art és un luxe, i per a l'art no hi ha diner." Observant els artistes que pretengueren portar una vida d'independència creadora, tenien raó. No obstant, sabem que els artistes poques vegades han tingut la comprensió de les castes acabades, i, a tot estirar, foren considerats, per reis i magnats, com el cavall o el gos preferits.

Indubtable que sempre hi ha hagut pintors que han guanyat diner, i no està de més dir que Pacheco, el pintor incorporat a la Història per ésser sogre de Velàzquez, acusava el Greco "que pintava per a perdre diners", la qual cosa volia dir que ell els guanyava, i bé sap que l'"art" ni se n'assabentà que fos així.

Leonardo de Vinci visqué com un captaire; Velàzquez tenia l'honorí carrec d'inspector de neteja al palau reial; Rembrandt hagué de viure de la política i de les especulacions de borsa. Albert Durero, de creure el mestre Lluís Vives, havia de vendre els seus quadres pel que li volguessin donar, i Breugel, el vell, treballà tota la seva vida "com un obrer"; primerament per a Cock en "Als quatre vents", i després al taller d'estampes de la senyora Coeck.

L'art, però, es produeix esplèndid, apartat de les especulacions mercantils, en els moments en què en la vida dels pobles s'acumulen riqueses espirituals suficients per a emprendre grans croades socials i polítiques, avançant el ritme històric, i, a més, i això m'interessa de subratllar-ho, és la solució que cerca l'home per tal d'alliberar-se del morir vivint.

L'art neix quan els vents estan amaratats d'idees noves; quan les aspiracions sensorials s'apresten a guanyar batalles contra el pensament reaccionari i estàtic. Les èpoques de "diner i el clericalisme" són obscures, i més obscures encara quan "les idees imperialistes" es desborden. En aquestes èpoques de fam, esclavatge i ignorància, l'art que es produeix haurà d'ésser de protesta violenta; l'art que hem de produir en aquesta hora espanyola, tan vital, que si no es crea amb finalitat combativa no serà art, no complirà cap comesa, serà inútil.

Vells exemples ens serveixen: el Bosco, que assenta les premisses per a les nostres lliberacions ideals, és final i resum del medieval, és la protesta audaç i exquisida contra les execrables tiranies de diversos segles de teologia i negacions vives; com que no creiem que hi hagi res més viril, actual i revolucionari, com l'"Aute de Fe" de Berruguete, del Museu del Prado de Madrid.

L'art té sempre comeses culturals i polítiques, en peyoratiu, a complir, però mai

no fou tan necessari per a la lluita contra la mort com ara.

Hom culpava la crisi econòmica de la manca de mercats per a l'art. En aquelles crisis econòmiques sols resultaven perjudicats els obrers i les classes mitjanes que morien de misèria espiritual, mentre els magnats de la Banca i de la Indústria acumulaven més or material que mai. Si la burgesia no necessitava l'art, què succeïa? Es que eren els treballadors els necessitats de la producció d'obres d'art? Estem convençuts que els obrers són més aptes per a sentir la bellesa i contingut d'una

obra literària i artística, però la "Crisi econòmica" era el sant i senya de l'estultícia reaccionària contra totes les manifestacions de la cultura creadora, contra els avenços espirituals de la democràcia.

Ressaltem fets concrets: Quin art, quina literatura, quina ciència, ha estat capaç de crear la Itàlia feixista? Cap. Què sabé construir el tercer imperi de Hitler... Les hordes hitlerianes, no solament varen cremar llibres a la plaça pública, sinó que també els museus foren despullats, i en el foc es consumiren pintures que foren l'orgull de les pinacoteques alemanyes enriqu-

des des de la República de Weimar. El que la reacció en general vol dir quan diu "l'art és un luxe", és que cal atacar a fons la cultura, el millor del pensament, i l'art corre la mateixa sort que la literatura i que les ciències.

Enfront de les "realitzacions" d'aquesta política negra posem dos exemples. Un

FRANCESC MATEOS: MILICIA FERIT

d'ells és el que ens dona la República Socialista Soviètica. Rússia ha comprès que no podia, amb eficàcia, arribar a l'"edificació socialista", sense preparar espiritualment el poble, i és avui l'art rus, des del pintor Deineka al caricaturista Efimot, un dels millors orientats i millor comprès per les masses. L'altre exemple ens el dona Mèxic. Mèxic té la preocupació de les noves generacions, i en la preparació democràtica de les seves multituds cura amb vigor l'educació per la plàstica.

Els que desitjàvem la República a Espanya, diversos anys abans del 14 d'abril del 1931, pensàvem que el nou règim s'interessaria a fons de les joves generacions i de llur preparació espiritual, i no deixaria "la cosa literària i artística" en "qualssevol mans" burocràtiques; en part fou així, però, en part també, serà aquesta terrible guerra que ens fa el feixisme la que faci néixer i créixer, els nous impulsos.

Hi ha una joventut d'artistes i escriptors que, potser, esperaven massa. La indiferència els humiliava, perquè ells, amb les joventuts universitàries i proletàries, formaven l'avantguarda per a aquest ressorgir sagnant per la vida i contra la mort.

Aquestes joventuts, pintors i poetes, que llurs apetències són més ideals que materials, comencen a pensar amb fervor amb Rússia, i no és xocant que ens diguin sempre la mateixa cançó de les frases d'Alexis Tolstoi: "La societat de la Unió Soviètica es preocupa de desenvolupar i fortificar a cada individu, perquè les forces creadores de l'individu fan créixer les forces materials i morals de la societat i l'ajuden a progressar".

"Avui tenim a la URSS seixanta milions de lectors de literatura pura."

Nosaltres rebutgem el naturalisme que camina miop i sense ales rera l'arada soviètica. Nosaltres som realistes, estem en presència d'un miracle: el neixement de l'home nou, la refosa de la consciència, objectius, usos, hàbits d'enormes masses humanes. El procés de la construcció de la nostra pàtria, es realitza amb una rapidesa que s'hauria pogut dir miraculosa, si no es trobés la seva explicació en les forces creadores alliberades de les masses populars. I en aquesta tasca hi ha participat en primer lloc, l'art i la literatura."